

Художні особливості лірики Ольги Слоновьовської

Микола Сулятицький,

кандидат філологічних наук

м. Івано-Франківськ

Стаття розкриває питання жанрового і стильового різноманіття ліричної творчості української поетеси. Літературні твори виявляють оригінальне, багатоаспектне художнє утворення нашого письменства.

Ключові слова: жанр, стиль, поезія, література.

Особливою ознакою чинної програми з української літератури є те, що, фактично, в усіх класах, починаючи з п'ятого, вона пропонує уроки, відведені на літературу рідного краю, а в 11 класі — ще й оглядово вимагає від вчителя знайомити випускників із сучасним літературним процесом.

Безперечно, за годину-дві такий матеріал не осилити. Тому вчителі стараються познайомити одинадцятикласників бодай з лауреатами найпрестижніших премій: імені Тараса Шевченка, імені Лесі Українки, імені Максима Рильського, імені Василя Симоненка, імені Олеса Гончара, імені Бориса Нечерди. В останні роки дуже популярним став конкурс рукописів "Коронація слова". Цього року перше місце в номінації "Романи" у вищезначеному конкурсі отримав великий прозовий твір Ольги Слоновьовської "Дівчинка на кулі". Закономірно, що вчителі знають Ольгу Слоновьовську як автора багатьох науково-методичних статей, підручників, а ось про її письменницький набуток їм не так багато й відомо. Щоб учитель міг більше розповісти одинадцятикласникам про Ольгу Слоновьовську — й пропонуємо цю статтю.

Вивчення сучасної лірики у контексті художніх особливостей письма із урахуванням літературознавчих, стилістичних та лінгвістичних аспектів (тобто так званого філологічного аналізу тексту) — завдання не з простих, бо приховує у своїй природі чимало суб'єктивістських тенденцій у трактуванні поетичного тексту, але водночас надто потрібне з причини усвідомлення реципієнтом складної, почасти суперечливої природи художнього світу письменника та його творчої манери письма.

Комплексний філологічний аналіз — "це аналіз узагальненого типу, який передбачає визначення проблематики художнього твору і його ідейного змісту співвідносно з розглядом композиційно-мовленнєвої структури тексту, його образного ладу, просторово-часової організації та інтертекстуальних зв'язків, маркованих мовленнєвими сигналами" [1;242]. Він досліджує мовно-художні засоби, на основі чого моделюється текст. Лінгвістичний ракурс має на меті представлення мовних аспектів у контексті літературного твору, а літературознавчий контекст, включаючи два вищезгадані компоненти, — водночас ще й враховує історико-суспільні прерогативи часу. Вважаємо, що поетична збірка Ольги Слоновьовської якнайкраще продемонструє всі наведені компоненти художньої інтерпретації тексту.

Поетичним роздум'ям зосенілої меланхолії, алегоричним словозором в генетичний пракорінь нашої минушини через призму сучасної екзистенційної містики, візеруниться "Зимове яблуко" — нова збірка лірики Ольги Слоновьовської. Версифікаційна площа скомпонована на своєрідному зіставленні художніх описів природи та поєднаних з ними настроєвих психологічних авторських візій. На перший погляд — еkleктивна гама світовідчуттєвих рефлексій поета малює чи не усущіль хаотичну екзистенційну картину буття із психоемоційними реакціями на так звану стабільну "природну" невизначеність. Насправді ж подибуємо елегійну, тонкопавутинну тривку детерміновану єдністю природного раціо із духовно-людським емоціо.

Так, прикінцеволітня пора із "інтер'єрно античним розпроміненням" і першого "опалолостого розмоклого печаття", виповнена літом м'яких на дотик, лагідних, шовкових днів, ще купається в прозелені підосінного шалу: "Ще тільки серпень! Вєсь з одних дифузних згустків // Тонкого плаття, і кінця відпустки, // І реготу (і смутку без причини). // Високе сонце! Небо голубе! // Ще лірика! Які там мемуари? [2;264]. Та все ж інверсивно-депресивні настрої осені, що "втому, як грим, розпливаються на обличчях в маршруці", нависають отою воронозграйною стабільною невизначеністю буття з його хронічною зашарпаністю, догананням втрачених миттєвостей і нездійснених можливостей. А вже хризантемоквітне пізноосіння викликає елегійну тужбу зліриної меланхолійної душі за осоненими досвітками юності: "Ой, осене, досить! Не вернеш нічого, крім болю! // Щасливе колишнє лиш в спогадах манить теплом, — // Насправді ж шипшиною голою в сугінках коле, // Лишає сліди, наче мряки брудне помело" [2;278].

Превередний настрої грудневого передзим'я — "теплінь, теплінь, теплінь на всі чотири сторони. // Вже й кликано, але не випадає сніг" [2;251] — викликає цікаві художні антропоморфні асоціації: "Ця плюсова зима — мов пристаріла панна: // Лякається простуд і вірить у казки" [2;251], а також шерегу настроєво-очікувальних ремінісцентних алюзій: "Така сира зима! Ні віхол, ні морозу. // Така дурна душа: страждає, живучи // В очікуваннях, що, як наркотична доза, // Зумовлюють залежність без видимих причин" [2;252]. А крицево-біле снігозимове розіскр'я творить своєрідну гіпнотично-морфічну статичну картину простору: "Сонячно. Засніжено. Глибоко. // Тиша. Ні стежок, ані слідів. // Рококо заметів. Білий спокій. // Денний сон зимових білих дів ... // У гіпнозі масовім (аж лячно!), — Й тінь не ворухнеться на землі" [2;280], здатну накладатися й на певну чуттєво-емотивну площину авторського сприйняття: "Взимку завжди почуття вгамовані: // Он навіть клумба, — як чистий аркуш. // Взимку відлиги — поза законами // (І потепління в стосунках — також)" [2;282]. Але вже й посеред льодоскришталеної, морозноозореної різдвяної казки чиниться таїна вічного коловороту життя: "Ще на столі куця. Ялінка в хаті світить: // Ще ні хвоїнки вниз не впадо із галузь. // Але вже вісь земна хитнулася до літа, // І проліско вві сні уперше ворухнувся" [2;253].

Не претендуючи на категоричну однозначність, все ж впадає у вічі якась більша емотивна прихильність поетеси до осінньо-зимових мотивів лірики і пов'язаних з ними художніх асоціацій. Літня пора ніби розгнудано мчить на звихрених паротях модерного урбаністичного шалу, дистанціюючись від трепетно-ліричного сприйняття пори: "Надзвичайно спекотне літо випікає на схилах тавра. // ... Місто втратило імідж. Як мавр чи варвар, // Розляглося вульгарно і спить в обладунках з заліза. // Я, мабуть, божеволію від самої його присутності" [2;261]. Зеніт пізнього липня художньою поетичною уявою малюється барво-феєричною колористичною гамою: "Десь приблизно у липні, як літові, як естетові, // Закортить колористики, і при цьому не мало не трошки, // Спалахнуть всіма барвами" [2;259].

Художнє слово водить нас манівцями найпоетемніших почуттів і вражень поетеси, вигойданих на крилах її творчої уяви, душевнотремних споминів. Тут же поетеса провадить читача ірраціональними лабіринтами анатомії творчості із виплесками підсвідомих візій і так званої невмотивованої доречності, описуючи передкреативний стан, коли "Ані мрій, ні надій, ані радості. Ні найменшої // забаганочки, опріч // того, що в тобі млосно і болісно зріє, як щось, // що — ти не сама. // Щось таке, як наврочення чи пороблення"[2;286], а муки творчості уподібнюються "повторному приступу стенокардії".

Наскрізною ниткою поетичної тканини збірки проходять феміністичні мотиви. Образ жінки у ліриці Ольги Слоньовської прибирає широку гаму психологічних візій, багатогранність характеротворення. Це характерна парижанка Жозефіна (поезія "Лист"), світоглядно-життєві принципи якої непохитні ні перед якими авторитетами: "Що мені, бездержавній, політика?! // І прогрес, і регрес, і застій — не мої напасті. // Ти хоча і Бонапарт, та мене не заставиш // Збирати досьє на твого наслідника // Чи на ту компромат, що її підбирали для тебе // З кількох найдавніших в Європі династій"[2;289], і романтично вознесена Анна Ахматова з її екзистенційною фатальністю, натхненням, жагою, прокляттям. Не може полишити байдужим майже свята тихо-упокорена простота майстрині-писанкарки Доцьки, жертвовний образ якої, понівечений каліцтвом, ніби уособлює той фатум нашого національного страдництва: "Підіпре чимось двері в хаті, // Занависить всі вікна коцями — // Писанки сідає писати // Одинок горбата Доцька"[2;296]. Цивілізаційна швидкоплинність сучасності вщерт розтирає на кіратах байдужості святі почування до жінки, коли емансипаційна зрівнялівка вихолостила шляхетність у взаємовідносинах: "Для нас, двох дівчат, — значно вищі й вимоги й стандарти // (В хлоп'ячій команді ми через нестачу гравців!) // Тож винні і винні"[2;311], бо довкіль правила жорстокі в своїй оголеній цинічності несприйняття природної жіночої сутності: "Закон — чоловічий. Чогось досягни — до пори! — // Забудь, що ти слабша, затям раз назавжди уважно..."[2;311].

Та все ж, попри ці буденно суєтні ущербності й зухвалість, жінка у творчій уяві письменниці постає возвеличено-романтичним образом петрарківського ідеалу: "Жінка, прекрасна, немов європейська столиця. // Жінка, безцінна, немов артефакт-статуетка — // Руку лише простягни — і бери, і не думай!"[2;307]. Фантазмагоричні візії творчої уяви поетеси художньо довершено вишкілюють "Космацьку феєрію", душевно трепетні ретроспомини триптиху "Дитинство" відсилають нас у незабутні часи розбосоженого дитинства, звідки видзенькоти клепацькокоших клевиць вилунують найпоетемніші асоціативні враження.

Тонкодушевне відчуття поетеси не мириться із квазімодальністю міжособистісних відносин так званої "еліти". А суєтність "псевдонаукового" бомонду викликає неоднозначні, різкосаркастичні зооморфні асоціації: "Чиста професура всі, неначе // Став диплом вакциною від знань... // Як вас величати? Чи не так: // "Ящірка найважчих категорій!"? // Полоз знакпитального хребта!"[2;302].

Червононашесне вересневе так зване "визволення" — "Прийшли ордою, з гиканням, зі смрадом, // Брудні і п'яні, кирзакі в гною. // Сказали: "власць". Ну, себто, їхня влада. // Стріляють. Виселяють. В писок б'ють!"[2;322], — став великою трагедією галицькому люду, закоріненого у свої правічні патріархальні традиції, шанування Бога, моральних взаємостосунків. Поетеса малює жакхі картини масакральної "червоної мітли", душєроздираючу батьківську розпуку за втраченим сином.: "...Принесли нині Мілька на вереті. //

Я мусив не влізати рідну кров. // ... (Ой сину, сину! Серце моє трісне! // Ой Боже, Боже, я це не знесу!)"[2;322—323]. Морок більшовицького спустошення непокірної причорноліської Посічі виписано із особливою експресією зображення новочасного варварства: "...Все село — в одну ніч. Ешелони, прокльони і сльози: // Немовлята згасають зі скорботним старечим лицем"[2;324].

Октологія "Станіславівська містика" наповнена ретровизуками притишеної мазурки зимового балу, фантазмагорією горобиної ночі "в місті графа Потоцького", містичними рефлексіями "високосного року, тринадцятого у п'ятницю", означена часопросторовими зсувами "на цілих три століття: "Уночі скукурічилася ріка: // Ви-рвала з берегом півчвертьста сажнів мосту // У вітри танцювали арканом... // Та Потоцький намислив рицарський герць, — // І панство з'їжджалося, як годиться"[2;330]. Воздуховлена натура високої лірики у контексті довкруг нього обивательського несприйняття — "такий їм (віршам — М.С.) ешафот воздвигнем на // Центральній площі або на бульварі" проступає ірраціональною, позасвідомою божественною субстанцією: "Бо вірші — що? Небесні волонтери. // Їм не болить. То кам'янієм ми, // Як гасять Божі ангели крильми // живі листки звичайного паперу"[2;331].

Не можна поминути увагою багатство мови художніх особливостей збірки. Поетичне письмо тяжіє до метафоризації, розкриття сутності одних явищ чи предметів через інші за подібністю чи контрастом. У цьому випадку метафора концентрує і узгоджує у своєму семантичному полі асоціації, які, декодуючись, розгортаються у внутрішній сюжет, що почасти не доступні для раціонального тлумачення. Так, поезія О. Слоньовської густо всіяна художньо-стилістичними конструкціями — "Перший сніг ішов босоніж пішки", "Примерзало сонце до акацій", "Осінь з вітром напідпитку", "Срібний місяць розбризкує ртуть", "Літній дощ реготав", "Навшпиньки здивований пролісок".

Багата художня мова збірки насичена компаративістичними, порівняльними фігурами, що передбачають пояснення одного явища почерез інше, їхнє зіставлення. Це такі поетичні словоформи, як "По швах тріщав похмурий світ, як міх", "Місто, як мавр чи варвар", "Сліди, наче мряки брудне помело", "День волосатий, неначе пірат" тощо. Лірична тканина "Пекторалі" художньо пронизана звукоповторами, що неабияк посилює інтонаційну, інтерпретаційну та семантичну виразність вірша, об'єднання логічно наголошених слів: "Осінь хмари краля", "Наркоз подібний на некроз", "Тло зелене викладено пазлами", "Пече печаль", "Пори зеленої зелені тіні", "Уранці чорні коні привезли". Саме таке сполучення дозволяє посилювати ідеографічну акустику цілісного звукового образу, його ритмомелодіку.

Поезія О. Слоньовської збагачена авторськими новоутворами на кшталт "Пережнхяблений", "Сріберно", "Снігом наперхає", "Поля медвяно-хлібні", що красномовно демонструє багатство ліричного хисту письменниці, її тонке ставлення до слова. Збірка Ольги Слоньовської демонструє яскраво виражену тематичну наповненість поезій, слово просочене тонким ліризмом, органічними переживаннями, психологічними рефлексіями, виражена добірним словом, художніми засобами. "Пектораль", безумовно, це знакова книжкова з'ява у нашому літературному сьогочассі.

Література

1. Николина Н.А. Филологический анализ текста: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Н.И.Николина. — Москва, 2007.

2. Слоньовська О.В. Зимове яблуко: Поезії / Ольга Слоньовська. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. — 360 с.

The article reveal question of genre and stylistics variety the poetry creation of Ukrainian writer. The literary works display original artist organize of our literature.

Key words: genre, style, poets, literature.